

מכה בפטיש באוכלין

שו"ע אורח חיים שיה

ואם הוא דבר יבש שלא נתבשל מלפני השבת, אין שורין (לד) אותו בחמין בשבת אבל (לה) מו מדיחים אותו בחמין בשבת, * (לו) >הוין מן המליח הישן ומן הדג שנקרא * קוליים האספנין שאינם צריכים בישול אלא מעט * (לז) והדחתן * היא גמר מלאכתן. הגה: * (לה) וה"ה מו כל דבר קשה שאינו ראוי לאכול כלל בלא שרייה, (לט) דאסור לשרותו בשבת, * דהוי גמר מלאכה. (הגהות מרדכי).

ביאור הלכה סימן שיה ד"ה * והדחתן וכו'

- והדחתן וכו' - עיין במ"ב שבצונן מותר כן משמע בב"י וכ"כ בא"ר בשם הפרישה ובתו"ש ובספר מעשה רוקח ושאר אחרונים וראיתי בפמ"ג שרוצה לחדש דבר דמשום שאינו יכול לאכול כלל בלי הדחה חיובו הוא משום מכה בפטיש ומשום זה מקשה על הב"י והפרדס דאמאי מותר בצונן ונשאר בקושיא והנה בלבוש ג"כ ראיתי שכתב לענין שריית דבר קשה דחיובו הוא משום מכה בפטיש
- אבל באמת לא נהירא דבר זה כלל וכבר תפש עליו בא"ר דברשי"י ורמב"ם מכואר להדיא דחיובו הוא משום בישול ור"ל שאמאי לא חייבוהו שם משום מכה בפטיש א"ו דבאלו הענינים לא שייך מכה בפטיש וממילא דבצונן דלא שייך בו משום בישול מותר וכדברי הרמב"ם ורש"י מוכח להדיא בדף ל"ט ע"א בגמרא דאמר שם רב יוסף גלגל הביצה חייב הטאת וע"ז אמר מר בריה דרבינא אף אנן נמי תנינא כל שבא וכו' הוין מקוליים האיספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן אלמא דבזה חיובא נמי משום מבשל וממילא דוקא בחמין וכן איתא להדיא בספר יראים לרא"מ והר"י והאור זרוע והכל בו והמאירי והר"ן שמכולם משמע להדיא דחיובא דוקא בחמין ומשום מבשל וגם לדעתם של הלבוש ופמ"ג דכל דבר שנגמר תיקונו לאכילה ע"י איזה פעולה אף אם לא נוכל לחיובו משום מבשל נחייבנו משום מכה בפטיש א"כ אמאי אמר שם בגמרא דביצה שצלה אותה בחול ובאבק דרכים הוא רק איסור דרבנן דאינו תולדת האור נחייבנו משום מכה בפטיש ועוד אמאי אמר שם בדף קנ"ה והובא לקמן בסימן שכ"ד שזויי אוכלא משוינן נחייב אותו משום מכה בפטיש כיון שהוא השוה דבר זה לאוכל א"ו דבענינים אלו של אוכל לא שייך שם מכה בפטיש והנה הפמ"ג תולה עצמו בספר הפרדס ואומר שזה הוא דעתו דדבר שאינו יכול לאכול בלי הדחה חיובו הוא משום מכה בפטיש ואיך שהוא הלא הפרדס בעצמו כותב דבצונן מותר וגם יש בזה אריכות דברים בביאור דברי הפרדס ואכ"מ אח"כ מצאתי בספר נשמת אדם שגם הוא רוצה לצדד דדבר שאין יכול לאכול בלי הדחה דחיובו הוא משום מכה בפטיש והקשה בעצמו מה שהקשיתי מדה ל"ט דאמר שם אף אנן נמי תנינא וכנ"ל ודחה דבעינן מליח הישן וקוליים האיספנין היה יכול לאכול מתחלה ע"י הדחק לכך לא נוכל לחייב אח"כ משום מכה בפטיש אבל ז"א דגם מליח הישן מתחלה אינו נאכל כלל וע"י הדחה הוא נאכל ע"י הדחק כדאיתא בחידושי הר"ן וכ"כ בא"ז דמליח הישן מתחלה אינו נאכל כלל וא"כ כי היכי דשם חיובו הוא רק משום מבשל ולא משום מכה בפטיש ה"ה לכל דבר שאינו יכול לאכול מחמת מלחו או לשריית דבר קשה שחיובו הוא ג"כ משום מבשל ולא משום מכה בפטיש וממילא דוקא בחמין וכן משמע בביאור הגר"א שטעם אחד הוא לשניהן ע"ש. היוצא מדברינו דענין מכה בפטיש בדבר אוכל הוא דבר חדש שלא נמצא בפוסקים ואדרבה יש כמה סתירות לזה וכמו שכתבנו למעלה וע"כ אין להחמיר בהדחת צונן בשום גוונא כנלענ"ד בעז"ה:

שבת קמה ע"ב

משנה. כל שבא בחמין מערב שבת - שורין אותו בחמין בשבת. וכל שלא בא בחמין מערב שבת - מדיחין אותו בחמין בשבת. הוין מן המליח הישן (ודגים מלוחין קמנים) וקוליים האיספנין, שהדחתן זו היא גמר מלאכתן.

שבת לח ע"ב

גמרא. איבעיא להו: גלגל מאי? - אמר רב יוסף: גלגל - חייב הטאת. אמר מר בריה דרבינא: אף אנן נמי תנינא: כל שבא בחמין מלפני השבת - שורין אותו בחמין בשבת. וכל שלא בא בחמין מלפני השבת - מדיחין אותו בחמין בשבת. הוין מן המליח ישן וקוליים האיספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן. - שמע מינה.

רש"י מסכת שבת דף לפ עמוד א

כל שבא בחמין - כל מלוח שבא בחמין מערב שבת חוזרין ושורין אותו בחמין בשבת, ואין בו משום תיקון - שהרי נתקן כבר.

מדיחין - שאין זה גמר מלאכתו, אבל לא שורין.

חזין מלוח ישן או קוליים האיספנין - דג שקורין מונינ"א + והוא דג המונה+. שהדחתו זהו גמר מלאכתו - מדקרי ליה גמר מלאכתו - שמע מינה זהו בישולו, וחייב.

שו"ע אורח חיים שכד סעיף ד

קשין של שבליים שקושרים בשנים או בג' מקומות, * מותר להתירן כדי שתאכל מהן הבהמה. הגה: (יב) וי"א דלא שרי להתיר * רק בקשר שאינו של קיימא (הנהנות אלפסי). אבל אסור לשפשף בהם בידים כדרך שעושים באוכלי בהמה כדי שיהיו נוחים לאכלם, דשוויי אוכל בדבר שאינו אוכל, מותר (יג) לעשותו אוכל, אבל מיטרח באוכלא בדבר שהוא ראוי לאכילה, לא מרחינין ביה להכשירו ולתקנו יותר.

שו"ת הרשב"א חלק ד סימן עה

גם בירושלמי אמרו: הדין דשחית תומא, כדמפריך ברישיה משום דש. כדמבהר בקליפתה משום בורר. כי שחיק במדוכתיה משו' טוהן. כדיהי' משקין משו' לש. גמר מלאכתו משום מכה בפטיש אלמא: בשחיקת השום יש בו משום טוהן. ומן הירושלמי ג"כ נלמוד: שהכל תלוי בין עושה ואוכל לאלת', לעושה ומניח לבו ביום. דהא דמפריך ראש של שום, מחייב משום דש ומשו' מכה בפטיש. ואלו לאכול לאלתר, כבר התירו בגמרא בפרק תולין (ק"מ ע"א), דאתמר התם: חרדל שלשו מע"ש למחר, ממחו בכלי ואינו ממחו ביד. ואסיקנא: ממחו בין ביד בין בכלי. והילכך: אף לפרר לפני התרנגולין, שמוזנתם עליך, להאכילם מותר לאלתר. דשוויי אוכלא משווינן.

בית הבחירה למאירי מסכת שבת דף עג עמוד ב

שנינו עוד בתלמוד המערב אהן דשחיק תומא כד מפריך ברישיה חייב משום דש כד מברר בקליפתיה משום בורר כד שחיק במדוכתיה משום טוהן כד יהיב משקין משום לש גמר מלאכתו משום מכה בפטיש

רבינו חננאל (קמה):

חזין מן המליח הישן (ודגים מלוחין קטנים) וקוליים האיספנין, שהדחתן זו היא גמר מלאכתן - מפני שגמר מלאכה

שו"ת באר יצחק חלק אורח חיים סימן יג

אכן יש להוכיח מהא דשבת (ע"ה ע"ב) בהאי מאן דמלח בישראל דאין עיבוד באוכלין, וקשה דלתחייב משום מכה בפטיש כיון דזהו גמר מלאכתו, ואפשר לומר דכמו דכתב רש"י (דף ע"ד ע"ב) דבחביות ליכא משום מכה בפטיש משום דמאליו נגמר מלאכתו בתנור, כן ה"ה במעבד באוכלין דהא בעת שמולח האוכלין לא נגמרו אז רק עד אחר שעה שהמלח מעבדן, א"כ גם בזה אמרינן כסברת רש"י הנ"ל דכיון דמאליו נגמר מלאכתו אחר זמן ליכא בזה משום מכה בפטיש, וה"ה י"ל כן בקוליים האיספנין ודג מליח הנ"ל דאפשר שלא נגמרו מיד רק אחר זמן נגמרו מאליהם, וכיון דמצינו בירושלמי מפורש דמכה בפטיש שייך אף באוכלין לכן אין לנו לפלוג עליו במקום שלא מצינו פלוגתא ע"ז בש"ס דילן.

שו"ת מהרש"ם חלק א סימן קסד

ובעיקר הדבר שהביא ר"מ בשם א"ב = אמרי בינה = לאסור משום מב"פ = מכה בפטיש = הנה בס' יד דוד לשבת ע"ד הביא בשם הו"ק עשיר דגם במאכל איכא משום מב"פ והשיג עליו. אבל במח"כ נעלם ממנו דברי רמ"א /או"ח/ סי' שיי"ח ס"ד ומנ"א סקט"ו ופמ"ג בא"א = באשל אברהם = שם דמפורש דחייב גם באוכל משום מב"פ וכ"ה בלבוש שם. ומפורש שם דאם ראוי על ידי הדחק על כל פנים בלא הדחתו ליכא איסור כלל. וע"ש בב"י בשם פרדס ומ"ש עליו ובמחה"ש שם דמפורש ג"כ כן.